Μάθημα 5, 27/10/2026

ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑ, Ζ’ ΕΞΑΜΗΝΟ

ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

ιδιωματισμοί

γραμματικά πολύπλοκες εκφράσεις που έχουν τη μορφή φράσεων, τα συστατικά των οποίων δεν αποτελούν αυτόνομα σημασιακά συστατικά

μαλλιά κουβάρια

σιγά τα λάχανα

τα τσουγκρίσαμε

το βάζω στα πόδια

Η σημασία τους δεν μπορεί να αποδοθεί στη σύνθεση των σημασιών των λέξεων που το απαρτίζουν

ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΟΙ

(α) Δεν τροποποιούνται τα συστατικά τους χωρίς να χαθεί η ιδιωματική τους σημασία (*τα έβαλε στα πόδια, το έβαλε στα πόδια της)

(β) Δεν συνδέονται παρατακτικά με άλλα ίδια στοιχεία (*το έβαλε στα πόδια και στα χέρια)

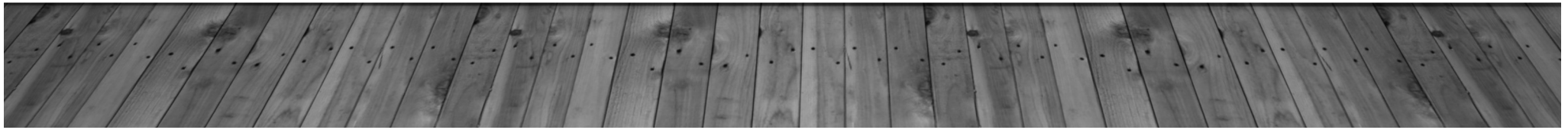
(γ) Δεν αλλάζει η σειρά των όρων *Στα πόδια που το έβαλε!

(δ) Δεν συνδέονται αναφορικά με κάποιο άλλο στοιχείο (*Η Μαρία το έβαλε στα πόδια και ο Γιάννης το έβαλε επίσης)

(ε) Δεν αντικαθίστανται από συνώνυμους όρους (*τού έθεσε/τοποθέτησε στα πόδια)

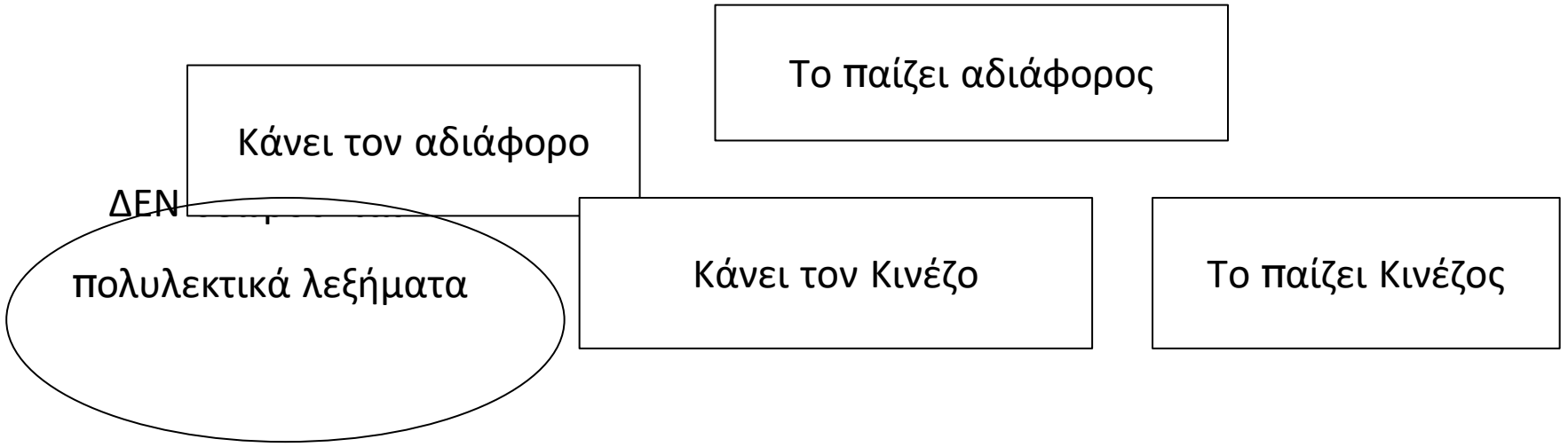
(στ) Κάποια γραμματικά χαρακτηριστικά (όπως αλλαγή φωνής ή γραμματικού τύπου) δεν είναι δυνατόν να συμβούν (Τα πόδια βάλθηκαν από τη Μαρία)

σιγά τα λάχανα

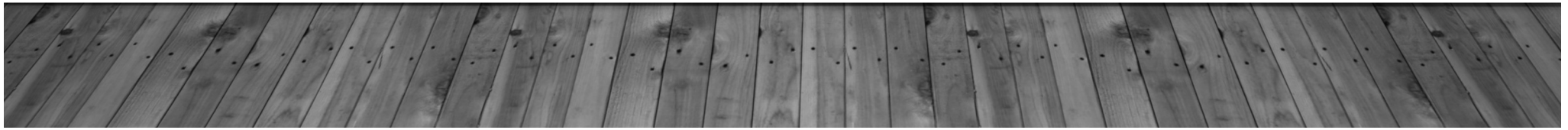
ΠΑΓΙΩΜΕΝΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

- Συντακτική παγίωση
- Δεν χάνουν την ιδιαίτερη μη κυριολεκτική τους σημασία αν επιχειρήσουμε να υποκαταστήσουμε κάποιο συστατικό τους με μια συνώνυμη φράση

ΛΕΞΗ

Η «λέξη» ορίζεται διαφορετικά ανάλογα με τη μορφή με την οποία πραγματώνεται
Φωνητικός/φωνολογικός τύπος, ορθογραφικός τύπος, γραμματικός τύπος, λέξημα

ΛΕΞΙΚΟ - ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Σύμφωνα με τη γενετική θεωρία, το λεξικό (lexicon) αποτελεί τον κατάλογο που περιέχει όλες τις λέξεις μιας γλώσσας μαζί με ιδιοσυγκρασιακές πληροφορίες σχετικά με τις συντακτικές, σημασιολογικές, φωνολογικές και μορφολογικές τους ιδιότητες.

Σύνταξη

ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Τα λεξικά στοιχεία συγκροτούν το λεγόμενο λεξικό (lexicon)

Περιέχουν πληροφορίες:

είναι καταχωρημένα σε αυτό με τη μορφή λεξικού λήμματος

- **κατηγορίας (δηλαδή σε ποια συντακτική κατηγορία ανήκει)**
  κατηγοριακά χαρακτηριστικά (π.χ. [±Ρηματικό], [±Ονοματικό])

  τέσσερις πιθανοί

  συνδυασμοί

Ρήμα [+Ρ, -Ο] π.χ. δίνω, είμαι, έρχομαι
Όνομα [-Ρ,+Ο] π.χ. άνθρωπος, ψωμί, αγάπη
Επίθετο [+Ρ, +Ο] π.χ. ήμερος, έξυπνος
Πρόθεση [-Ρ, -Ο] π.χ. σε, από, με

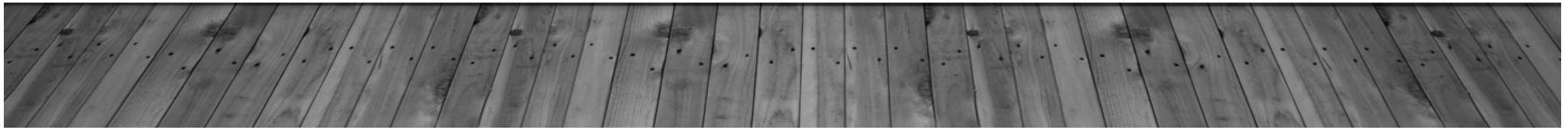
ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Κατηγοριακά χαρακτηριστικά δευτερεύουσας κατηγορίας

- **Τα ονόματα διακρίνονται σε κύρια (Γιάννης, Μαρία) ή κοινά (βιβλίο, ζώο, δέντρο) ([±κοινό])**
- **Αν δηλώνουν ή όχι μια οντότητα που αριθμείται ή όχι ([±αριθμήσιμο])**

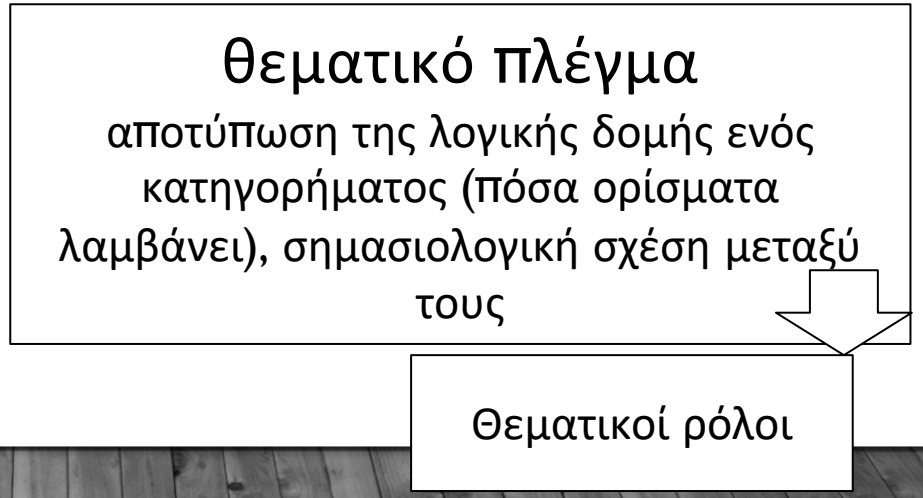
  π.χ. δύο βιβλία

  ***δύο/πολλά αλεύρια δυο κιλά αλεύρι**

ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

- **Εκτός από τα κατηγοριακά χαρακτηριστικά τα λεξικά στοιχεία φέρουν και πληροφορίες σχετικά με το είδος των συμπληρωμάτων που μπορούν να λάβουν**
- **Αρχικά ΟΦ, ΠρΦ, Π & επιλογικούς περιορισμούς (έμψυχο, άψυχο, ανθρώπινο, μη ανθρώπινο)**

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΛΕΓΜΑ

- δίνω

ΔΡΑΣΤΗΣ	**ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ**	**ΣΤΟΧΟΣ**
i	j	k

- [Ο Γιάννης]i έδωσε [το γλυκό]j [στην Ελένη]k

Ο θεματικός ρόλος του ΔΡΑΣΤΗ εκχωρείται στην ΟΦ *Ο Γιάννης*, ο θεματικός ρόλος του ΑΠΟΔΕΚΤΗ στην ΟΦ *το γλυκό* και ο θεματικός ρόλος του ΣΤΟΧΟΥ στην ΠΦ *στην Ελένη*

ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

- **Λεξικό λήμμα ενός ονοματικού στοιχείου**

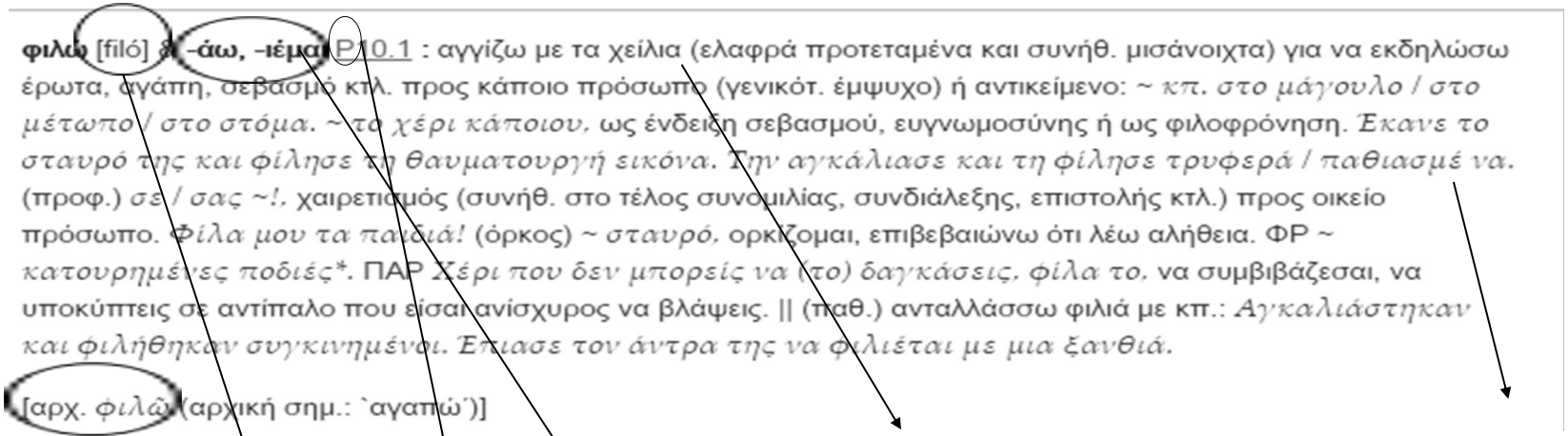
  παιδί [-Ρ, +Ο, +κοινό, +αριθμήσιμο]

- **Λεξικό λήμμα ενός ρηματικού στοιχείο (κατηγορήματος)**

  τρώω: [+Ρ, -Ο, -βοηθητικό]

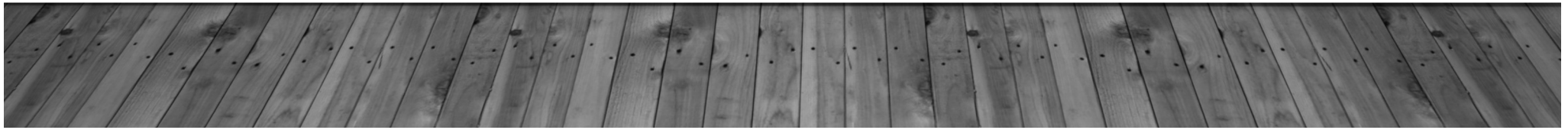
ΔΡΑΣΤΗΣ	**(ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ)**

ΛΕΞΙΚΟ ΛΗΜΜΑ & ΛΕΞΙΚΟ

ΤΑΞΕΙΣ ΛΕΞΕΩΝ

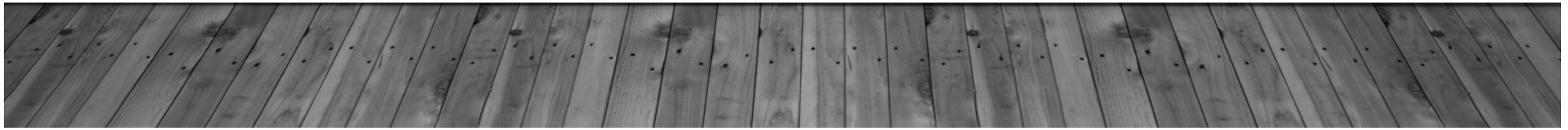
Ο Γιάννης θα έρθει με το λεωφορείο στην Πάτρα.

ΤΑΞΕΙΣ ΛΕΞΕΩΝ

Γιάννης έρθει λεωφορείο Πάτρα

* Ο θα με το στην

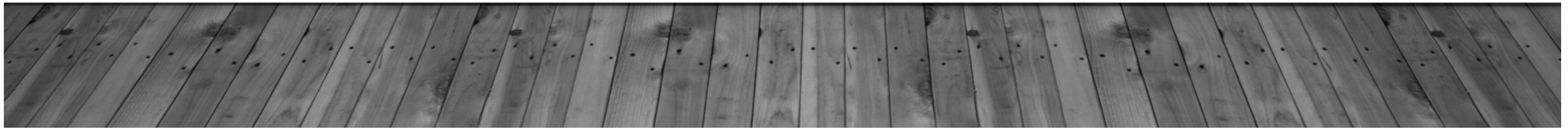
ΤΑΞΕΙΣ ΛΕΞΕΩΝ

λεξικές λέξεις
φορείς σημασίας

λεξική σημασία
λεξικότητα

γραμματικές λέξεις
φορείς γραμματικής
λειτουργίας

γραμματική σημασία
γραμματικότητα

ΤΑΞΕΙΣ ΛΕΞΕΩΝ

Τάξεις λέξεων

μέλη αλληλοϋποκαθίστανται

Ανοικτές τάξεις λέξεων:

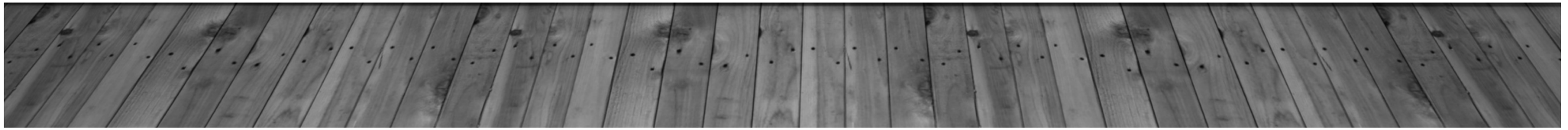
- μεγάλα σύνολα
- γρήγορη ανανέωση
- φέρουν λεξική σημασία

Κλειστές τάξεις λέξεων:

- μικρά σύνολα
- αργή ανανέωση
- φέρουν γραμματική / λειτουργική σημασία

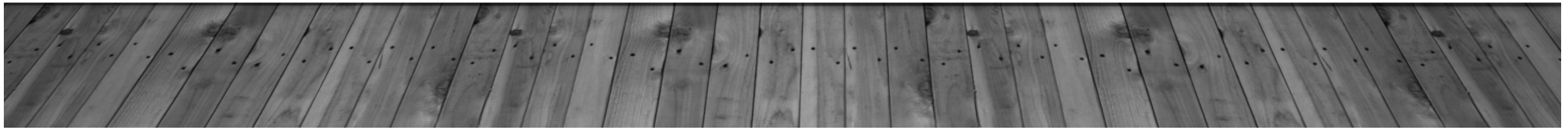
μέλη που δύσκολα αλληλοϋποκαθίστανται

Ανοικτές τάξεις και κλειστές τάξεις λέξεων: συνιστούν διχοτομία
• Κλίμακα λεξικότητας - γραμματικότητας / συνεχές
⇨ 4 βαθμίδες:
(α) [++ λεξικό - γραμματικό]: Ο, Ρ, Επίθ, Επιρρ
(β) [+ λεξικό - γραμματικό]: Προθ, Συνθ, Ποσοδ
(γ) [+ λεξικό + γραμματικό]: Αντων, Δεικτικά
(δ) [- λεξικό ++ γραμματικό: Προσδ, Βοηθ. Ρ.

ΛΕΞΙΚΟΤΗΤΑ - ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1η βαθμιδα	**2η βαθμίδα**	**3η βαθμίδα**	**4η βαθμίδα**
Παιδί, μπάλα	Με, σε, για	Αυτός, δικός μου, οποίος	Ένα, το, της, ο
Πιάνω διαβαζω	Και, ή	Χθες, εδώ, τώρα	Έχω, είμαι
Εύκολος, ωραίος	Πολλοί, πολύ, όλοι	Μου, σου, του	
Εύκολα, ωραια	Εντούτοις, συνεπώς		

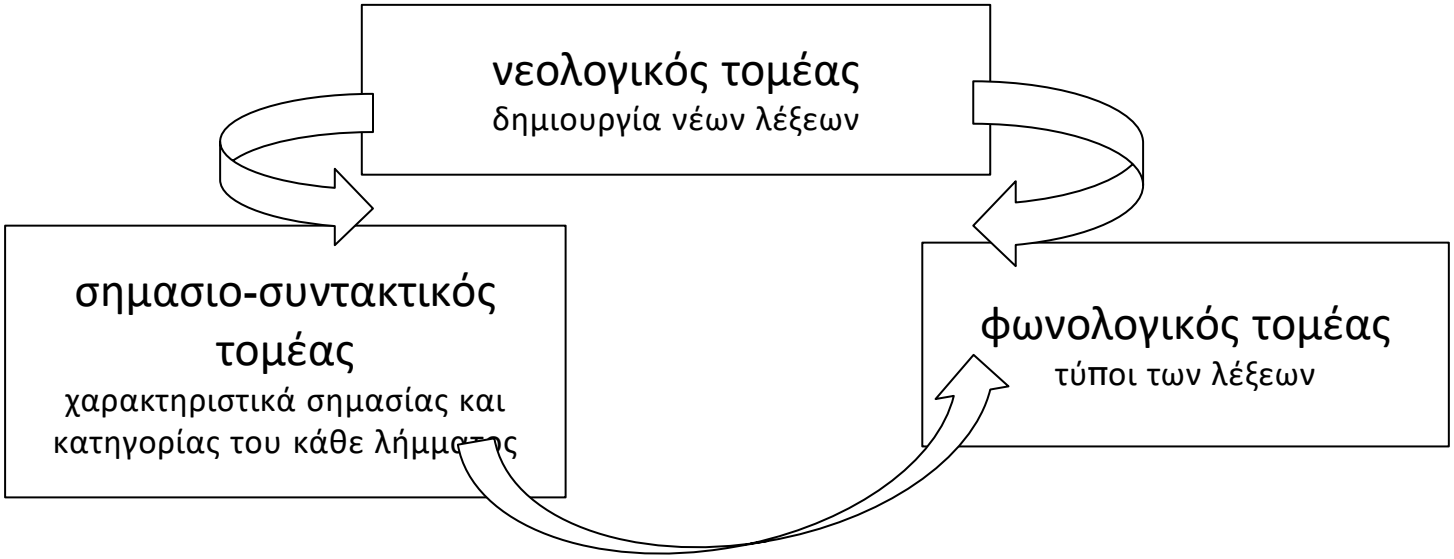

Ιο ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

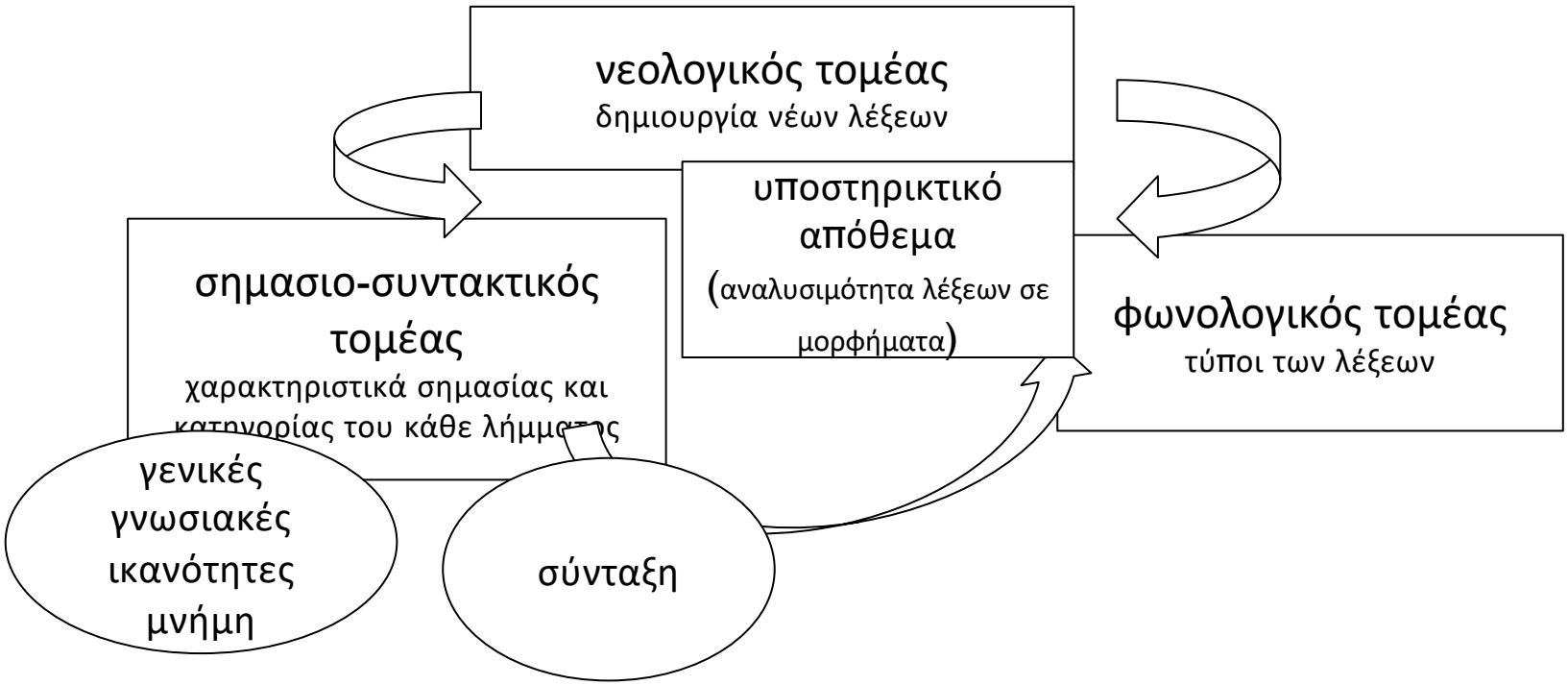
Ανάθεση Φυλλαδίου

Παράδοση στις 3/11/2026 @23.59

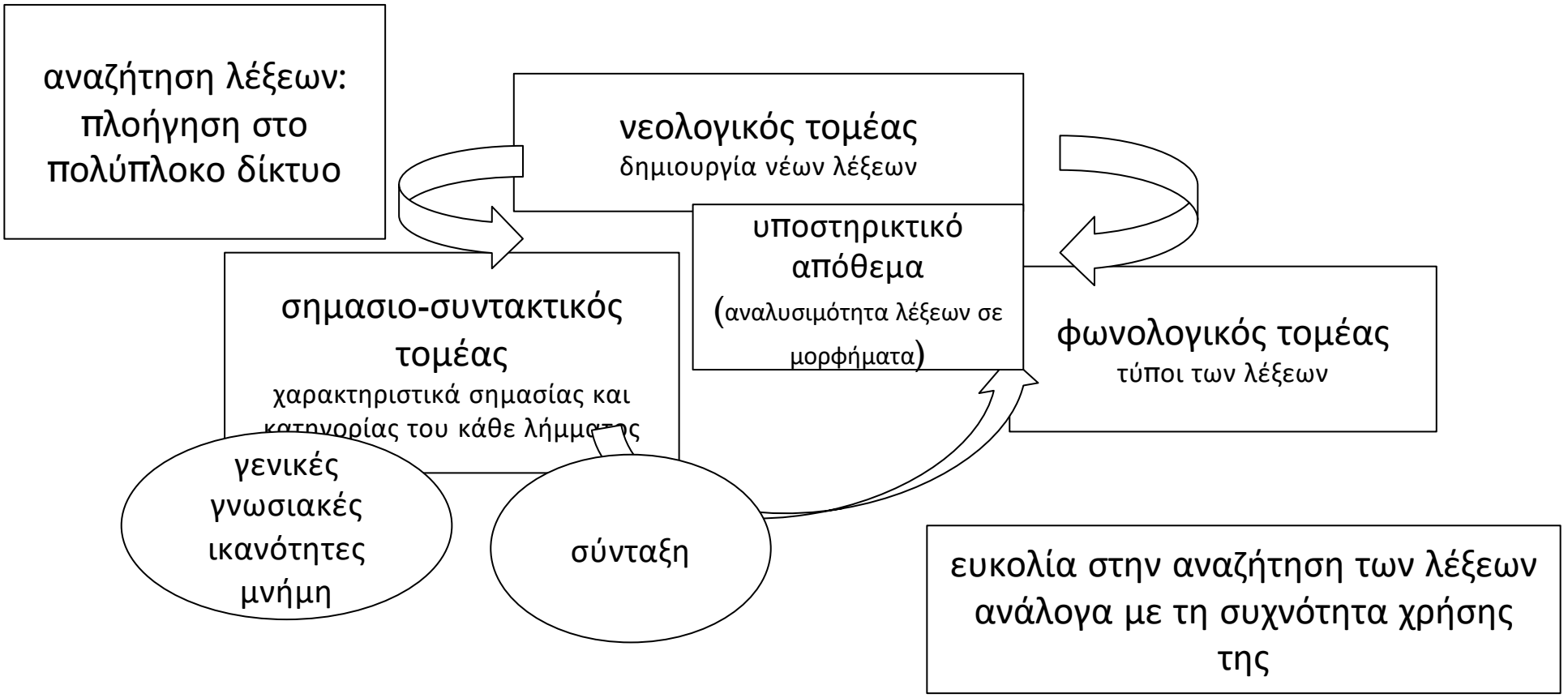
ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΚΑΙ ΨΥΧΟΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

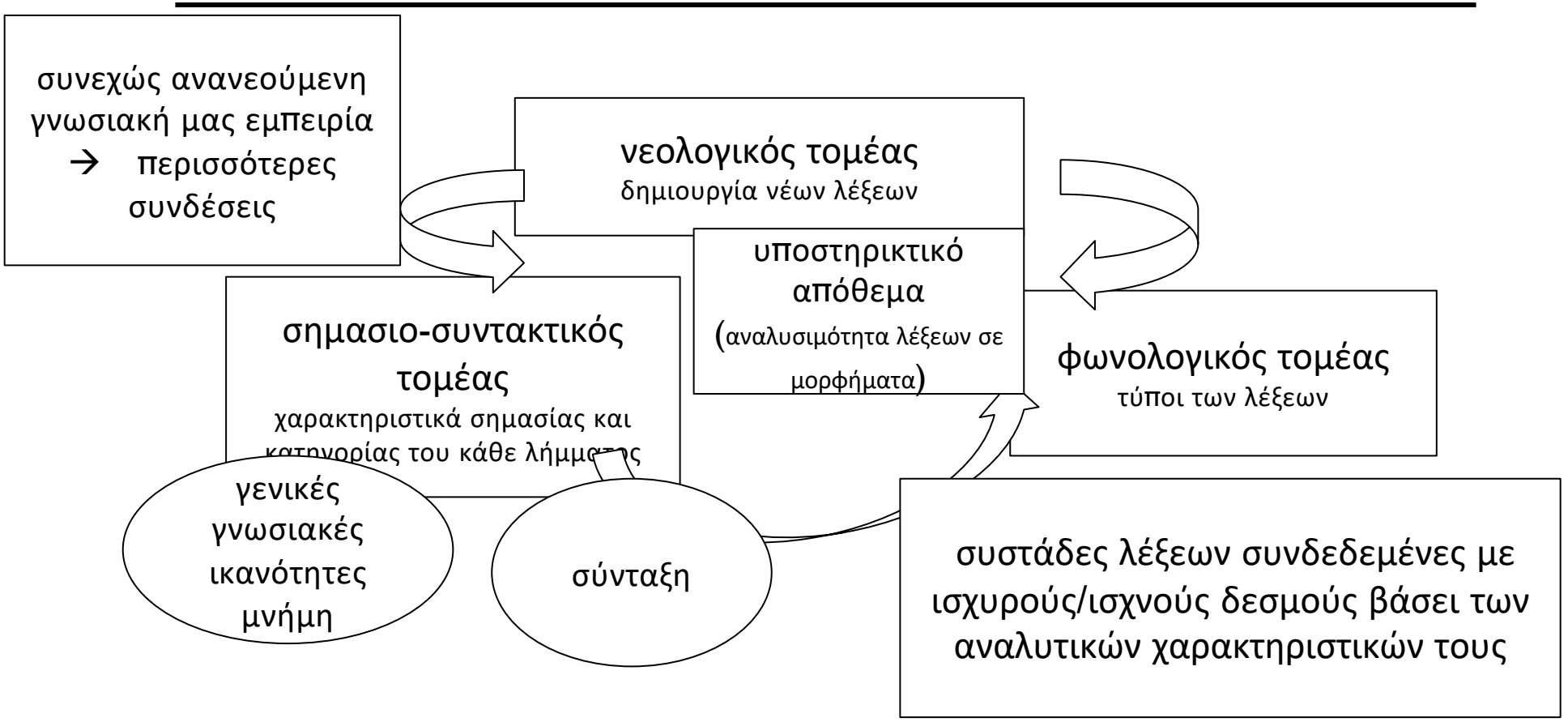
ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΚΑΙ ΨΥΧΟΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΚΑΙ ΨΥΧΟΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΚΑΙ ΨΥΧΟΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ & ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Λέξεις: αναλύσιμες μονάδες
συνίστανται από μορφήματα:
θέματα και παραγωγικά ή/και κλιτικά προσφύματα

αναλυσιμότητα λέξεων: αποτελεί στοιχείο της γνώσης που διαθέτουν οι ομιλητ@ για τη γλώσσα

- **σταθερό λεξικό**: μη αναλύσιμα λήμματα (μορφήματα & μονομορφηματικές λέξεις)
- **δυναμικό λεξικό**: μορφολογικοί μηχανισμοί

  κλίσης / παραγωγής/σύνθεσης

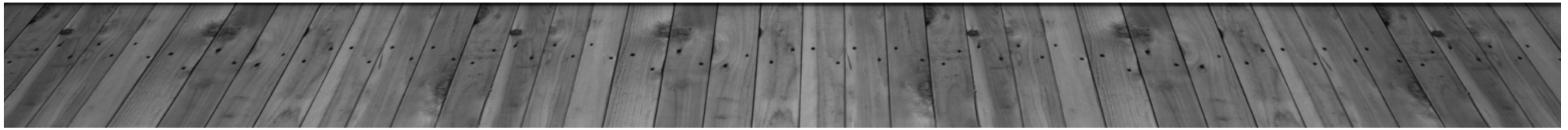
σταθερό λεξικό

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ & ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

λήμματα λεξικού μη αναλύσιμα

Οι αναλύσιμες λέξεις δεν καταχωρούνται στο λεξικό

αναλύσιμες λέξεις: διαθέτουν εσωτερική δομή & παράγονται με την εφαρμογή κανόνων της παραγωγικής μορφολογίας

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ & ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

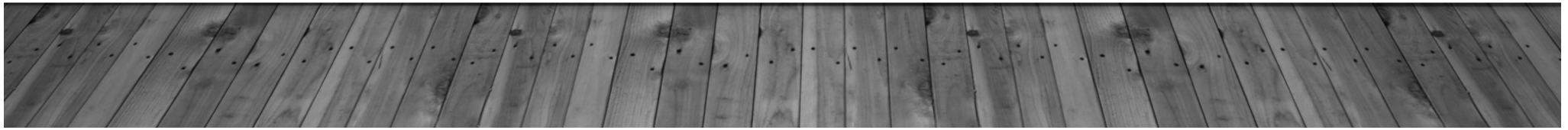
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

λήμματα λεξικού: φορείς μη προβλέψιμων, ιδιοσυγκρασιακών πληροφοριών που αφορούν τη φωνολογική & μορφολογική τους δομή, τη συντακτική τους λειτουργία, το σημασιολογικό τους περιεχόμενο κ.λπ.

οι πληροφορίες για τη μορφολογική δομή των λέξεων έχουν τη μορφή δεσμών χαρακτηριστικών

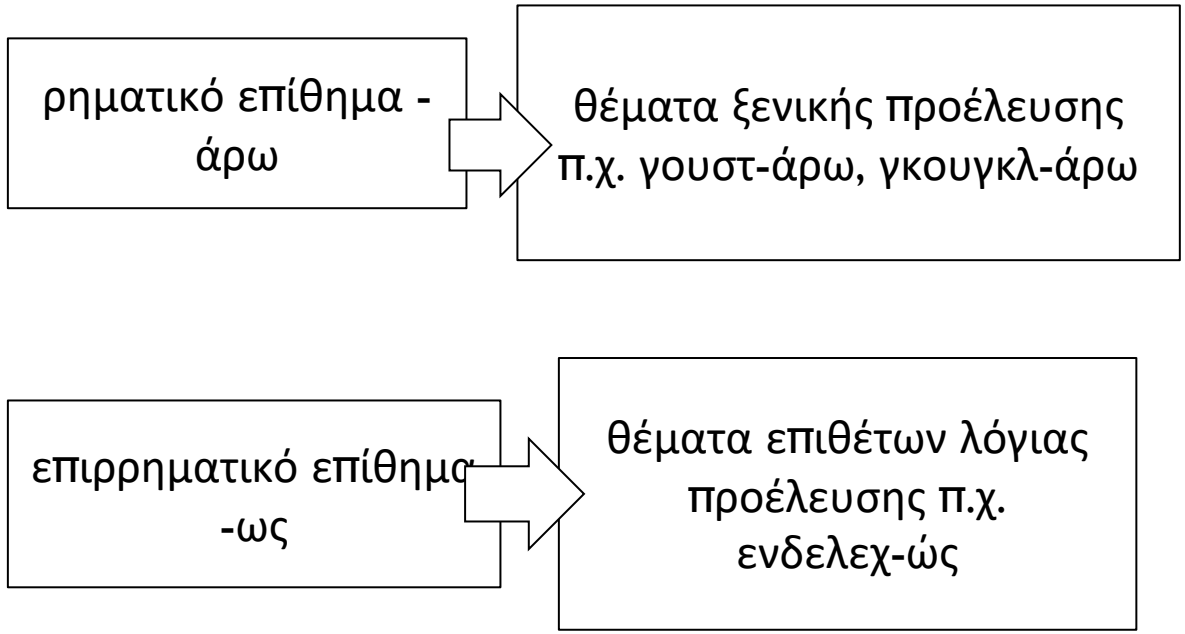
επιλογικά κριτήρια καθορίζουν το συνδυασμό θεμάτων και προσφυμάτων

επιλογικά κριτήρια π.χ.
δυνατότητες συνδυασμού μεταξύ θεμάτων μη ξενικής ή ξενικής προέλευσης ή λόγιας ή λαϊκής προέλευσης με τα κατάλληλα χαρακτηρισμένα προσφύματα

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ & ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΙΝΔΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

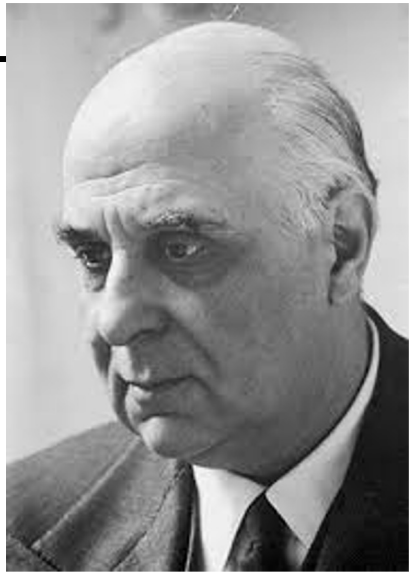
ΚΆΤΩ ΑΠ’ ΤΙΣ ΚΟΥΒΑΡΟΣΟΥΚΊΕΣ
ΚΆΘΕΤΑΙ Η ΛΩΤΟΜΆΤΑ
ΚΌΒΕΙ ΝΤΟΜΆΤΑ ΓΙΑ ΣΑΛΆΤΑ
ΚΑΔΆΜΠΕΣ ΚΑΙ ΓΑΝΤΖΊΕΣ.

*

ΠΏΣ ΤΡΑΓΟΥΔΕΙ ΠΣΙΝΠΣΙΡΙΣΤΆ
ΚΙ ΟΙ ΜΠΑΜΠΟΥΚΑΛΑΜΊΩΝΕΣ
ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΜΠΑΝΟΖΙΟΔΕΝΤΡΏΝΕΣ
ΓΝΈΦΟΥΝΤΑΙ ΣΤΑ ΛΙΜΝΙΆ...

*

Ω, ΦΡΊΚΗ! ΞΆΦΝΟΥ ΑΠ’ ΤΟΥΣ ΔΡΥΜΟΎΣ
ΠΗΔΆΗΣΑΝΕ ΟΙ ΑΡΤΖΟΎΝΕΣ!
ΜΕ ΚΆΤΙ ΦΛΟΓΕΡΈΣ ΜΟΥΤΣΟΎΝΕΣ
ΚΑΙ ΜΕ ΚΑΚΟΎΣ ΣΚΟΠΟΎΣ...

ΥΠΑΡΚΤΗ ΛΕΞΗ VS ΠΙΘΑΝΗ ΛΕΞΗ

ΥΠΑΡΚΤΗ ΛΕΞΗ

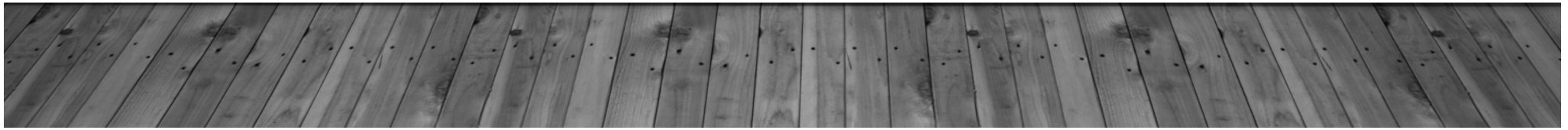
- **η χρήση της μαρτυρείται στη γλώσσα π.χ.**

  τρέξιμο

ΠΙΘΑΝΗ ΛΕΞΗ

- **παρότι έχει σχηματιστεί με ορθή εφαρμογή των μορφολογικών κανόνων δεν απαντά στη γλώσσα**

  τρίκη

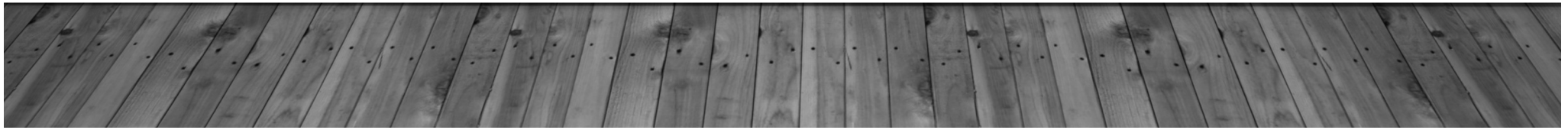
ΠΛΕΟΝΑΣΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

ΛΕΞΙΚΟ
όχι κανόνες λεξικού σχηματισμού

Μη προβλέψιμες σχέσεις μεταξύ των μορφών του ίδιου λήμματος (αλλόμορφα) ή μεταξύ συγγενικών λημμάτων

μορφολεξικοί κανόνες

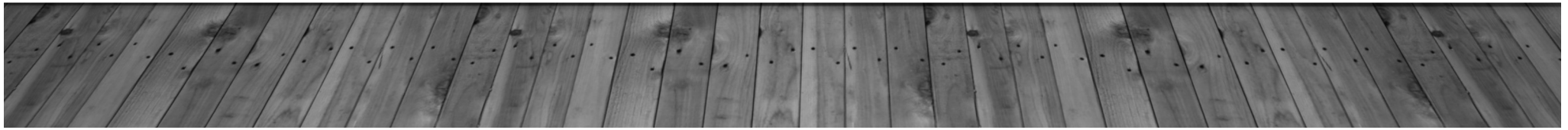
μεταπλαστικοί κανόνες

ΜΟΡΦΟΛΕΞΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Διαχείριση σχέσεων αλλομορφίας μεταξύ των αλλόμορφων του ίδιου λήμματος

βλέπε [-συνοπτικό]
ειδ [+συνοπτικό]
-
τσολι [+ενικό]
τσολιαδ [-ενικός]

ΜΕΤΑΠΛΑΣΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Σχέση μεταξύ λημμάτων που σχετίζονται σημασιολογικά και ταυτίζονται φωνολογικά αλλά δεν είναι ορατό ποιο λήμμα αποτελεί τη βάση σχηματισμού για το άλλο λήμμα

κυνηγ(ός)-κυνηγ(ώ)
οδηγ(ός)- οδηγ(ώ)